

CISNORMATIVITET OCH FEMINISM

Detta nummer av TGV samlar texter som på olika vis undersöker förhållandena mellan å ena sidan akademisk feminism och feministiska rörelser, och å andra sidan transstudier och transaktivistiska rörelser genom att ta utgångspunkt i begreppet *cisnormativitet*.

Medan diskussioner kring kategorierna transgender och intersex har spelat en viktig roll i viss feministisk teoriutveckling, har cisnormativa uttryck i kulturen i stort och i feministiska rörelser fått mindre uppmärksamhet. Med denna introducerade text vill vi ringa in hur begreppet cisnormativitet kan sätta fingret på specifika former av strukturell makt som faller utanför eller emellan andra begrepp. Vi diskuterar också hur cisnormativitet relaterar till andra begrepp, samt presenterar transfeminismer som ett möjligt sätt att bemöta cisnormativa strömningar inom feminismer. Avslutningsvis presenteras de olika bidragen via deras respektive kopplingar till numrets tema.

Cisnormativitet som teoretiskt begrepp

Under 1990-talet började transaktivister och transstudieforskare använda begreppet *cisgender* för att benämna den position som uppfattas som normaten, den obetecknade, förgivettagna positionen (Aultman 2014). I svenskan kan cisperson sägas vara etablerad, ordet togs exempelvis in i *Svenska Akademiens ordlista*, (SAOL) 2014. Definitionen låter förstå att en cisperson är någon som inte är transperson. Transperson, som inkorporerades i SAOL år 2000, definieras i sin tur som ”person med könsöverskridande beteenden” (Svenska Akademin 2015). SAOL:s definitioner åskådliggör det faktum att cisperson definieras genom sitt motsatsförhållande till transperson, och att transperson definieras genom sin avvikelse från en outtalad norm, det som sedan kommer att benämnas som cisperson. Definitionerna gör överhuvudtaget inte reda för transfeministiska förståelser av de normsystem som konstituerar själva dikotomin cis/trans. Den nordamerikanska transaktivisten och forskaren Emi Koyama (2002) formulerade tidigt behovet av begrepp som på olika sätt pekar ut och problematiserar cispositionen. Som här i ett blogginlägg med rubriken “Cissexual/Cisgender: Decentralizing the dominant group”:

I learned the words “cissexual”, “cissexist”, and “cisgender”, from trans activists who wanted to turn the table and define the words that describe non-transsexuals

and non-transgenders rather than always being defined and described by them. By using the term “cissexual” and “cisgender” they de-centralize the dominant group, exposing it as merely one possible alternative rather than the “norm” against which trans people are defined. I don’t expect the word to come into common usage anytime soon, but I felt it was an interesting concept – a feminist one, in fact – which is why I am using it. (Koyama 2002)

Koyama visar inte bara på kraften i att benämna det förgivettagna utan även på hur detta benämning exponerar de privilegier som de vars kön uppfattas som naturliga, genuina och stabila har. Den nordamerikanska transaktivisten och författaren Julia Serano beskriver i *Whipping Girl* (2007) dessa privilegier som bland annat består i det att kunna åberopa födslorätt som ett sätt att legitimera sin könsidentitet:

The most common myth to justify this cissexual privilege is the idea that cissexuals inherit the right to call themselves female or male by virtue of being born into that particular sex. In other words, cissexuals view their gender entitlement as birthright. (Serano 2007: 168)

Serano (2007) myntar också ett begrepp som pekar ut det diskursiva system som ger vissa människor privilegier: *cissexism*. Det är ett av de begrepp som uppkommit som ett sätt att vända blicken från normbrytaren till det normsystem som sorterar och klassificerar kroppar genom benämningar som naturlig, normal, önskvärd, och frisk (cis) respektive onaturlig, onormal, opassande, och patologisk (trans) (Enke 2013; Alm med flera 2016). Ett annat begrepp är *cisgenderism*, använt av psykologerna Gavriel Ansara och Peter Hegarty (2012).

Under de senaste tio åren har emellertid själva begreppet cisonormativitet fått spridning, inte bara inom aktivistiska sammanhang utan även inom akademien (se till exempel Bauer med flera 2009; Frohard-Dourlent 2016). En enkel definition av begreppet går att hitta i aktivistiska sammanhang, som här i en rapport från Sveriges förenade HBTQ-studenter.

Cisonormativitet är ett begrepp för samhällets normer om kön och identitetsskapande som bygger på en modell av två fasta och statiska köns kategorier, kvinna/man. Cisonormativitetens grundläggande antagande är att alla människor identifierar och uttrycker sig enligt det biologiska kön som tillskrevs dem vid födseln. Cisonormers strävan efter två binära kön lägger grunden för det heteronormativa samhället. (Lundin 2015: 17)

Även om begreppet har visat sig användbart i aktivistiskt arbete är det i dagsläget relativt underteoretiserat, och de forskare som beskrivit fenomenen som skulle kunna fångas in med begreppet cisnormativitet använder ofta andra begrepp.

Ett sätt att förstå cisnormativitet som teoretiskt begrepp är att jämföra det med heteronormativitet. Begreppen sätter båda fokus på behoven att förstå hur erkännbara subjekt och handlingar konstitueras; hur disciplinering, subjektivering och andra makttekniker bildar ett system av diskursiva och materiella praktiker som gör vissa subjektpositioner och beteenden till de primära och normerande. Teoretiseringar av cisnormativitet och heteronormativitet kan hänföras till ett gemensamt feministiskt intresse av att förstå och kunna sätta ord på de samhälleliga och sociala sanktioner – i form av osynliggörande, exotiserande, förlöjligande, hot om och faktiskt fysiskt våld etcetera – som riktas mot det som uppfattas som tvetydigheter eller avvikelser vad gäller könade kroppar, könsidentiteter, könsuttryck och sexualitet. Genom dessa begrepp förskjuts fokus från de positioner och beteenden som uppfattas som normbrytande till en kritisk analys av de diskursiva normsystemen som konstituerar vissa subjektpositioner som erkännbara och andra som objekta, och som sätter gränser för det kulturellt igenkännbara. Om vi ser till parallelliteten mellan heteronormativitet och cisnormativitet, rent terminologiskt, går det också att skönja en gemensam genealogi i Judith Butlers (1990) beskrivningar av den så kallade *heterosexuella matrisen*. Både heteronormativitet och

cisnormativitet kan förstås som effekter av detta system. Den heterosexuella matrisen pekar ut en vidsträckt strukturell sorteringsmekanism som inordnar kroppar (både mänskliga och mer än mänskliga) i endast två sorter – feminina kvinnor och maskulina män – som på grund av naturaliserade antaganden om biologiska skillnader antas komplettera och begära varandra.

Men det finns andra genealogier. Forskare som Susan Stryker och Sandy Stone beskrev redan i sina tidiga texter från 1980- och 1990-talet mekanismerna bakom det fenomen som vi kan kalla cisnormativitet. Stryker ställer sig frågan om hur vi, som samhälle, konstruerar begripliga subjekt, och vilken funktion det objekta, det som inte går att igenkänna som mänskligt, har. Med teoretisk grund i Butler, Louis Althusser och Jacques Derrida konstaterar hon att inget subjekt någonsin är stabilt och entydigt, utan att vi alla konstrueras och omkonstrueras dagligen och att denna subjektets konstitutionella instabilitet är något som vi kan dra nytta av i dekonstruktionen av normer. Stryker formulerar sig också kring relationen mellan språk och materialitet och fångar därmed in det faktum att cisnormativitet inte är ett normsystem som endast är diskursivt i en lingvistisk betydelse utan att det har materiella effekter (Stryker 1994). Stryker förankrar sin teori i den förkroppsligade erfarenheten av transsexualitet. Men Strykers poäng är inte att den transsexuella kroppen som genomgår kirurgi och/eller hormonbehandling i sig skulle vara ett uttryck för cisnormativitet. Det hon hävdar är att trots den medicinska profes-

sionens normaliserande syften så är kroppen som omformas med medicinska redskap ”something more, and something other than the creatures our makers intended us to be.” (Stryker 1994: 242). Med andra ord betonar Stryker subjektets konstitutionella instabilitet samtidigt som hon skriver fram den kroppsliga inskriptionen som intersubjektiv, något som öppnar för subversivitet.

Stone (1991) poängterar att den fallogocentriska ordningen inte tycks lämna något utrymme för det polyfona i den levda erfarenheten, utan att vi alla avkrävs en entydig, samstämmig berättelse om oss själva. Genom sina beskrivningar av psykiatrins förhållningssätt till transerfarenheter visar Stone att vissa narrativ är normativa för transpersoner, som det om att ha fötts i fel kropp och att sedan tidig barndom upplevt dysfori kring den egna kroppen. Flera forskare har därefter teoretiskt närmat sig denna problematik, och de levda erfarenheterna av dess konsekvenser (se exempelvis Prosser 1998; Alm 2006; Hines 2007; Kroon 2007; Stryker och Sullivan 2009; Bremer 2011). Stone menar dock att det finns en radikal potential i att människor anammar det polyfona och dissonanta i de egna förkroppsligade erfarenheterna, för att detta synliggör instabiliteten i den fallogocentriska ordningen.

Fördelen med begreppet cisnormativitet, som pekar på det subjektiverande systemet i stället för på de två subjektpositionerna cisgender och transgender, är att det kan hjälpa oss att hantera en del av kritiken gentemot dikotomin cisgender/transgender. Kritiken har bland annat formulerats av Finn Enke (2013), historiker och transforskare, som menar att den radikala potential som begreppet transgender hade som ett verktyg för dissident, disruptiv könspolitik hos pionjärer som Stryker och Stone, har avpolitiserats genom etablerandet av cisgender som ett kontrastbegrepp. Enkes främsta invändning är att transgender därmed bara kan förstås utifrån sin binära relation till cisgender och att denna dikotomisering reifierar cisgender och transgender som två stabila identitetspositioner. Detta osynliggör i sin tur inte bara identiteter och uttryck som inte går att hänföra till den ena eller andra kategorin – positioner som *agender*, *gender fluid* och *polygender* förblir obegripliga – utan även det faktum att cisnormativitet samverkar med andra normsystem i intersektionella figurationer. En av de farhågor Enke (2013) och andra uttrycker är att en reifiering av dikotomin spelar nyliberala rättighetsdiskurser i händerna, och att de maktkritiska förståelserna av transerfarenheter går förlorade. Häri ekar Susan Strykers (1994) ord att även om vi alla subjektiveras av cisnormativitet så konfronteras transpersoner (av olika slag) med det konstitutiva i detta. Därmed påminns vi även om Strykers inbjudan till hela mänskligheten att förhålla sig aktivt till subjektiveringsprocesserna och undergräva dem:

You are as constructed as me; the same anarchic womb has birthed us both. I call upon you to investigate your nature as I have been compelled to confront mine. I challenge you to risk abjection and flourish as well as have I. Heed my words, and you may well discover the seams and sutures in yourself. (Stryker 1994: 241)

Ett sätt att pröva den teoretiska bärkraften i begreppet cisnormativitet är alltså att undersöka dess kopplingar till andra, etablerade begrepp. Betänk till exempel det fenomen som Julia Serano (2013) pekar ut när hon myntar begreppet *transmisogyni*. Genom att koppla ihop begreppen *transfobi* och *misogyni* benämner hon den specifika typ av förtryck som transfeminina personer och framförallt transkvinnor ofta utsätts för:

This disparity in attention suggests that those of us on the trans female/feminine spectrum are culturally marked, not for failing to conform to gender norms per se, but because of the specific direction of our gender transgression—that is, because of our feminine gender expression and/or our female gender identities. And while it has been common for people to use the word "transphobia" as a catchall phrase to describe anti-trans sentiment, it is more accurate to view the stigma faced by trans people on the trans female/feminine spectrum in terms of trans-misogyny. (Serano 2013: 49f)

Transmisogyni ger oss redskap att förstå hur transkvinnor drabbas av ett förtryck som är både transfobiskt och misogynt. Men eftersom Serano inte jobbar utifrån en bredare intersektionell förståelse av könsförtryck, fungerar begreppet transmisogyni inte nödvändigtvis som ett verktyg för den som vill analysera den specifika form av förtryck som drabbar exempelvis rasifierade transkvinnor. En snäv användning av begreppet skulle kunna leda till ett osynliggörande av andra maktordningar som också spelar in i transkvinnors och transfeminina transpersoners liv. Frågan är också var i analysen ickebinära och transmän hamnar. Begreppet speglar dels en binär könsförståelse och dels en idé om all maskulinitet som binärt överordnat alla former av femininitet. Hur kan vi benämna specifika former av förtryck som drabbar transmaskulina, transmän (maskulina eller feminina) och ickebinära?

Eller ta begreppet *linjärt kön* (Bremer 2011) som exempel. Det sätter fingret på det naturaliserade antagandet att en persons könade kropp, personnummer, könsidentitet, pronomen, namn, könsuttryck, begärsriktning och reproduktiva organ alltid är entydigt maskulint eller feminint kodade och stabila livet ut (Alm med flera 2016; Siverskog 2016). Begreppet åskådliggör bland annat att dikoto-

min cisgender/transgender inte fångar upp den typ av normativa praktiker som riktar in sig på människor med atypisk könskaraktäristika, det som i aktivistiska kretsar oftast omnämns som intersex. Linjärt kön som begrepp öppnar också upp den vanliga polariseringen mellan kön och sexualitet, i den mening att ickeheteronormativa begärsriktningar ofta påverkar hur en persons könsidentitet och könsuttryck läses, och vice versa: att en persons könsidentitet och könsuttryck kan få konsekvenser för omgivningens antaganden om hens sexualitet och begär.

Ett begrepp som också kan lyftas i sammanhang där syftet är att problematisera dikotomin *trans/cis* är *transnecropolitics*. Forskare som C. Riley Snorton och Jin Haritaworn (2013) använder en förståelse av *necropolitics* (Mbembe 2003; Puar 2007) som en form av social och politisk makt som gör att delar av befolkningen först och främst förstås som belastningar, som kroppsliga avfall och mindre sörjbara liv, möjliga för staten att helt avvara, medan andra delar av befolkningen anses vara lämpliga för livsförbättrande investeringar. I en tid när transpersonen som figur är synligare än tidigare, och det höjs röster som argumenterar för transpersoners rättigheter, blir det relevant att fråga sig vilka transkroppar som anses lämpliga för det inkluderande biopolitiska projektet, och vilka som på grund av att de inte har tillgång till neoliberal skript för medborgarskap får reducerade livsmöjligheter. Haritaworn och Snorton menar att det är nödvändigt att granska hur institutionaliseringen av kvinnors, homosexuella

och transpersoners rättighetskamper producerar nya normativa subjekt, däribland transnormativa sådana. De undersöker speciellt hur rasifierade transpersoners liv är hemsökta av reducerade livsmöjligheter och tidig död. Med *transnecropolitics* ger de oss en vokabulär som även kan hjälpa oss att förstå hur död kan villkora liv, synlighet och skydd. I en artikel som är förankrad i en tysk kontext beskriver Snorton och Haritaworn hur rasifierade transpersoners livsberättelser används efter deras död för att argumentera för hårdare hatbrottslagstiftning av en stat som inte tog någon notis om dem i livet. De analyserar även hur rasifierade transpersoners lidande används i rasistiska diskurser som pekar ut invånare med utomeuropeisk bakgrund, och då särskilt muslimer, som källan till inhemsk homofobi och transfobi (Haritaworn 2012; Snorton och Haritaworn 2013). Andra forskare har också undersökt rasifierande hierarkier inom transpolitiken. Sarah Lambelle (2013) analyserar till exempel minnespraktiker kopplade till *Transgender Day of Remembrance*, och hur förhållandena ser ut mellan de transpersoner till vars minne dessa ceremonier arrangeras – till stor del fattiga rasifierade transkvinnor – och de som organiserar dem, som ofta är vita medelklassaktivister.

Om vi tar utgångspunkt i begreppet cisnormativitet, och dess bredd, kan vi argumentera för att cisnormativt förtryck måste förstås i relation till andra maktaxlar. Vid en workshop kring själva begreppet cisnormativitet som vi gästredaktörer arrangerade i Göteborg i maj 2016

inledde Dean Spade, en av huvudtalarna, med att beskriva hur han ser tydliga relationer mellan cisnormativitet och heteronormativitet, rasism och homonationalism, i ett slags terminologiskt kluster. Här kan vi även lägga till begrepp som transnormativitet och transnecropolitics, och förstå cisnormativitet som ett begrepp som avkräver oss intersektionella, geopolitiskt och historiskt sensitiva analyser. Spade argumenterar också för att vi behöver centrera vårt aktivistiska engagemang i sociala rörelser som arbetar intersektionellt och som prioriterar “those living under the most severe forms of coercive violence” (Spade 2012: 193).

Transfeminismer

Ett sätt att förstå överlappningarna mellan fälten transstudier och feministiska studier är att situera de samtliga här numrerade centreras som transfeministiska. Transfeminismer är ett av flera möjliga sätt att bemöta såväl samtida som historiska uttryck för cisnormativa strömningar i såväl inomakademiska som utomakademiska feministers relationer till transstudier och transaktivistiska rörelser.

Transfeminismer (Enke 2012; Straube 2014; Stryker och Bettcher 2016) utmanar feministisk forskning som sätter ciskvinnor i ett självklart centrum för kritisk genusteori och feministisk tänkande, och bygger vidare på postkoloniala feministers och queerforskarens kritik av hur västerländska vita heterosexuella kvinnor fungerat som en förgivettagen norm för akademisk feminism och feministisk aktivism. Istället för att se på transerfarenheter och transteorier som marginella tillägg lyfts trans fram som centralt för feministisk forskning (Enke 2012).

Feministisk forskning är ett sammanhang där transstudier har kunnat utvecklas, trots de ambivalenta förhållandena mellan fälten. Transstudier växte fram som akademiskt fält när transpersoner började formulera sig kring egna erfarenheter och erfarenheter av det normativa förtryck de utsätts för, genom motdiskurser, och när dessa diskurser fick ett visst fotfäste inom akademien. I den klassiska texten “*The Empire Strikes Back: A Posttranssexual Manifesto*” (1991) beskriver Sandy Stone hur teori och erfarenheter möter varandra i olika debatter om den transsexuella kroppen:

We find the epistemologies of white male medical practice, the rage of radical feminist theories and the chaos of lived gendered experience meeting on the battlefield of the transsexual body: a hotly contested site of cultural inscription, a meaning machine for the production of ideal body type. (Stone 1991: 294)

Den transsexuella kroppen har länge använts som en arena där olika feministiska teoretiska och politiska dispyter har utspelats. Som Patricia Elliot skriver:

With respect to feminism, transsexuality has been variously described as: a betrayal of feminist goals (Raymond 1979); 'the next logical phase of feminism' (Bornstein, cited in Nataf 1996: 44); or like feminism, one example of 'gender dysphoria' (Califa 1997: 6, Devor 1997: xxvii). (Elliot 2010: 3)

När transsexuella och andra transpersoner, tillsammans med forskare som skriver från en transorienterad och subjektscentrerad position, började skriva in nya röster i akademiska sammanhang förändrade detta själva utgångspunkterna för dylika debatter (Nord 2013), och som en konsekvens möjliggjordes förutsättningar för transfeminismer som forskningsfält.

Det här numret är tänkt att initiera samtal som överskrider en förenklad dikotomi mellan å ena sidan exkluderande eller transfobiska feminismer och å andra sidan inkluderande eller transbekräftande feminismer (Stryker och Bettcher 2016). På samma gång som det behövs kompetens om transfrågor inom feministiska rörelser, inom och utom akademien, och därtill ett ökat intresse för varför transfrågor också är feministiska frågor, behövs det en form av transstudier som arbetar aktivt med arvet från feministiska analyser, teorier och diskussioner genom historien och i nutid.

Transstudier, transaktivism och inom- och utomakademiska feminismer är samtliga rörelser som grundas i en önskan om att bekämpa könsbaserad diskriminering. Transstudier och feministisk forskning är även intimt förbundna med varandra i strävan att analysera och förstå epistemologier, diskurser och praktiker som konstituerar kön. Fälten förenas i ett intresse för hur betydelse av begrepp som kön, genus, trans, cis, kvinna, man och queer är i kontinuerlig förändring.

Med utgångspunkt i begreppet cisnormativitet diskuteras förhållandena mellan feminismer och transstudier. Numret fokuserar på några av de samtal som redan existerar såväl inom som utanför akademien: Hur ser förhållandena ut mellan feminismer och transstudier? Vad betyder fälten för varandra? Hur kan de utmana och informera varandra?

Det här numret av TGV samlar alltså delar av den skandinaviska forskning som arbetar med frågor kring cisnormativitet och feminismer, och som pågår i överlappningarna mellan transstudier, feministisk forskning, och queer teori.

Del LaGrace Volcano inleder med en självbiografisk essäistisk text, som tillsammans med tillhörande fotografiska verk aktualiserar cisnormativitet ur ett livsloppsperspektiv med koppling till bland annat ålder, sexualitet och klass. Volcano betonar även cisnormativitet som en maktstruktur som inskränker allas – inte enbart transpersoners och intersexpersoners – livslopp.

Sam Holmqvist undersöker i sin artikel hur cisnormativitet har format

feministisk historieskrivning, med betoning på hur transhistoria finns implicit närvarande i kvinnohistorisk forskning. I och med att tänkbara transkaraktärer har skildrats utifrån det kön de tilldelades vid födelsen har exempelvis transmaskulina personer ofta diskuterats som om de vore kvinnor. Holmqvist eftersöker en öppnare forskarblick och menar att transperspektiv på historiskt material riskerar att försvinna på vägen.

Marie-Louise Holms bidrag knyter an till Holmqvists diskussion om den cisnormativa forskarblicken, men undersöker överlappningarna mellan maskulinitetsforskning och transstudier. Holm närmar sig begreppet homosocialitet med utgångspunkt i den kritik som inom transstudier och queerforskning har riktats mot den till synes självklara kopplingen mellan positionen cisman, maskulint genus, och en identitet som man, ett vanligt antagande inom forskning kring män och maskuliniteter. Genom att inkludera såväl transmäns som transmaskulina personers och även feministiska cismäns erfarenheter i maskulinitetsforskning kan rådande uppfattningar om att homosocialitet är grundläggande för mäns identitetsformationer utmanas.

Nina Lykke breddar diskussionen om cisnormativitet genom att intressera sig för namngivningsprocesser inom akademisk feminism. Med utgångspunkt i sina egna erfarenheter av att ha befunnit sig i centrum för dessa processer, inom en dansk, svensk, och bredare internationell kontext, tecknar Lykke en genealogi kring institutionaliseringen av genusvetenskap som disciplin. Med inspiration från transstudier, som ofta

använder sig av en asterisk för att visa på den mångfald och de dubbeltydigheter som ryms bakom begreppet trans*, frågar sig Lykke bland annat vad som skulle hända om vi istället för att tala om genusvetenskap började tala om genus*vetenskap eller feministiska studier.

Zara Saeidzadeh fördjupar samtalet i en intervju med Susan Stryker, som kan beskrivas som en av de internationellt sett mest centrala frontfigurerna inom transstudier. I samtalet berör Stryker bland annat frågan om huruvida transstudier fortsatt kan förstås som queerforskningens så kallade onda tvilling (en alludering till hennes egen artikel *Transgender studies: queer theory's evil twin* från 2004). Vi får även ta del av en diskussion kring betydelsen av den asterisk som spelar en så central roll i Lykkes text. Asterisken är enligt Stryker inte bara ett sätt att fånga upp multipla betydelser av trans utan benämner även ett slags språkligt tomrum och glapp som uppstår i sammansättningen av de båda begreppen trans och gender, trans*gender.

Två recensioner är också kopplade till numrets tema och aktuell forskning inom de överlappande fälten feministisk forskning och transstudier. Ett nummer av den internationella tidskriften *TSQ: Transgender Studies Quarterly*, om så kallade "Trans*formational Pedagogies" (Nicolazzo, Marine, och Galarte, 2015) recenseras, liksom Wibke Straubes (2014) doktorsavhandling i genusvetenskap, *Trans cinema and its exit scapes: a transfeminist reading of utopian sensibility and gender dissidence in contemporary film*.

Utöver temat om cisnormativitet finns

i numret två fristående bidrag: en artikel och en recension. I artikeln ”Minne, utsatthet och moral” diskuterar Maritha Jacobsson och Stefan Sjöström referenser till alkohol i våldtäktsdomar. De undersöker genom en analys av både våldtäkts- och misshandelsdomar om det går att se tecken på att domstolarna influeras av föreställningar om kön på ett sätt som missgynnar eller kränker kvinnor som målsäganden. Författarna konstaterar att även om alkohol ofta finns med som referens i domarna så innebär det inte automatiskt ett skuldbeläggande av den våldtagna. Numret avslutas med en recension av Tamara Anderssons doktorsavhandling i litteraturvetenskap, *Den ensamma sjujungfrun: Om Carina Rydbergs jagberättande ur ett genreperspektiv* (2015).

Iwo Nord, Signe Bremer och Erika Alm, gästredaktörer

Referenser

- Alm, Erika, Bremer, Signe, Nord, Iwo och Schmitt, Irina (2016) Queer- och transforskning. Lundberg, Anna och Werner, Ann (red) *En introduktion till genusvetenskapliga begrepp*. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.
- Alm, Erika (2006) ”Ett emballage för inälvor och emotioner”: Föreställningar om kroppen i statliga utredningar från 1960- & 1970-talen. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Ansara, Y. Gavriel och Hegarty, Peter (2012) Cisgenderism in psychology: pathologising and misgendering children from 1999 to 2008. *Psychology and Sexuality* 2(3):137–60.
- Aultman B. (2014) Cisgender. *TSQ: Transgender Studies Quarterly* 1(1–2): 61–62.
- Bauer, Greta R., Hammond, Rebecca, Travers, Robb, Kaay, Matthias, Hohenadel, Karin M. och Boyce, Michelle (2009) “I don’t think this is theoretical; this is our lives”: how erasure impacts health care for transgender people. *Journal of the Association of Nurses in AIDS Care* 5(20): 348–361.
- Bremer, Signe (2011) *Kroppslinjer: kön, transsexualism och kropp i berättelser om könskorrigering*. Stockholm och Göteborg: Makadam förlag.
- Butler, Judith (1990) *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Elliot, Patricia (2010) *Debates in transgender, queer, and feminist theory: contested sites*. London: Ashgate Publishing.
- Enke, Finn (red) (2012) *Transfeminist perspectives in and beyond transgender and gender studies*. Philadelphia: Temple University Press.
- Enke, Finn (2013) The education of the little cis: cisgender and the discipline of opposing bodies. Stryker, Susan och Aizura, Aren (red) *The Transgender studies reader* 2. London: Routledge.
- Frohard-Dourlent, Hélène (2016) *Muddling through together: educators navigating cisnormativity while working with trans and gender-nonconforming students*. Vancouver: The University of British Columbia.
- Haritaworn, Jin (2012) Colorful bodies in the multikulti metropolis: vitality, victimology and transgressive citizenship in Berlin. Cotten, Trystan T. (red) *Transgender migrations:*

the bodies, borders, and politics of transition. New York: Routledge.

Hines, Sally (2007) *TransForming gender: transgender practices of identity, intimacy and care*. Bristol: The Policy Press.

Koyama, Emi (2002) Cissexual/cisgender: decentralizing the dominant group. <http://www.eminism.org/interchange/2002/20020607-wmstl.html> [4 november 2016].

Kroon, Ann (2007) *Fe/Male: asymmetries of gender and sexuality*. Uppsala: Uppsala universitet.

Lamble, Sarah (2013) Retelling racialized violence, remaking white innocence: the politics of interlocking oppressions in Transgender Day of Remembrance. Stryker, Susan och Aizura, Aren (red) *The transgender studies reader 2*. London: Routledge.

Lundin, Stina (red) (2015) *Avslöja heteronormen: en undersökning om cis- och heteronormer vid universitets och högskolors verksamheter i Sverige 2014-2015*. Stockholm: Sveriges Förenade HBTQ-studenter.

Mbembe, Achille (2003) Necropolitics. *Public Culture* 15(1): 11-40.

Nord, Iwo (2013) An overall success with some geopolitical limitations. *Lambda Nordica* 18(3-4): 177-184.

Prosser, Jay (1998) *Second skins: the body narratives of transsexuality*. New York: Columbia University Press.

Puar, Jasbir K. (2007) *Terrorist assemblages: homonationalism in queer times*. Durham: Duke University Press.

Serano, Julia (2007) *Whipping girl: a transsexual woman on sexism and the scapegoating of femininity*. Seattle, Washington: Seal.

Serano, Julia (2013) *Excluded: making feminist and queer movement more inclusive*. Seattle, Washington: Seal.

Siverskog, Anna (2016) *Queera livslopp: att leva som lhbtq-person i en heteronormativ värld*. Linköping: Linköpings universitet.

Snorton, Riley och Haritaworn, Jin (2013) Trans necropolitics: a transnational reflection on violence, death, and the trans of color afterlife. Stryker, Susan och Aizura, Aren Z. (red) *The transgender studies reader 2*. London: Routledge.

Stone, Sandy (1991) The *Empire* strikes back: a posttranssexual manifesto. Epstein, Julia och Straub, Kristina (red) *Body guards: the cultural politics of gender ambiguity*. New York: Routledge.

Straube, Wibke (2014) *Trans cinema and its exit scapes: a transfeminist reading of utopian sensibility and gender dissidence in contemporary film*. Linköping: Linköpings universitet.

Stryker, Susan (1994) My words to Victor Frankenstein above the village of Chamounix: performing transgender rage. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies* 1(3): 237-254.

Stryker, Susan och Bettcher, Talia M. (2016) Introduction: trans/feminisms. *TSQ: Transgender Studies Quarterly* 3(1-2): 5-14.

Spade, Dean (2012) What's wrong with trans rights? Enke, Finn (red) *Transfeminist perspectives in and beyond transgender and gender studies*. Philadelphia: Temple University Press.

Svenska Akademien (2015) *SAOL: Svenska Akademiens ordlista*. 14:e upplagan. Stockholm: Norstedts.